

Lausunto

13.02.2026

Asia: VN/23400/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi tutkimuslainsäädännön selkiyttämiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Kommentit tutkimusten saatavuusselvityksiä koskevista ehdotuksista.

Ei lausuttavaa.

Kommentit kuolleita henkilöitä koskevien tutkimussäännösten muutosehdotuksista.

Ei lausuttavaa.

Kommentit hätätilatutkimuksia koskevista muutosehdotuksista.

Ei lausuttavaa.

Kommentit harvinaissairauksien tutkimuksia koskevista muutosehdotuksista.

Ei lausuttavaa.

Kudoslaista tutkimuslakiin siirrettävää sääntelyä koskevat kommentit.

Ei lausuttavaa.

Kommentit eettisten toimikuntien lausunto- ja muutoksenhakumenettelyjä koskevista muutosehdotuksista.

Ei lausuttavaa.

Kommentit biopankkilain muutosehdotuksista.

Ei lausuttavaa.

Muut hallituksen esitysluonnosta koskevat huomiot.

Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi tutkimuslainsäädännön selkiyttämiseksi.

Sosiaalityön valtakunnallisen yliopistoverkoston näkökulmasta toteamme, että on tärkeää kehittää ja selkeyttää tutkimusta koskevaa lainsäädäntöä. On olennaista huomioida, että sosiaali- ja terveydenhuollossa tapahtuu lääketieteellisen tutkimuksen rinnalla myös muunlaista tutkimusta, joista esimerkkeinä mainittakoon sosiaalityön ja -palvelujen käytäntötutkimus ja interventiotutkimus sekä sosiaali- ja terveydenhuollon johtamiseen ja tiedonhallintaan suuntautuva tutkimus.

Tältä osin esitetty tutkimuslainsäädäntö on osin epäselvä ja jättää sosiaalityön ja -palveluiden tutkimuksen liian pieneen rooliin. Esimerkiksi käsitteiden ”kliininen tutkimus” ja ”käytäntötutkimus” kohteena ovat sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaat että potilaat. Sosiaalihuollossa tutkimus kohdistuu muun muassa elämäntilanteisiin, palveluprosesseihin, palveluketjuihin, vuorovaikutukseen ja rakenteisiin, digitalisaatioon, asiakasjärjestelmiin sekä vaikuttavuuteen. Tutkimus tapahtuu esimerkiksi kodeissa, lastensuojelussa, aikuissosiaalityössä ja asumispalveluissa, ei niinkään kontrolloiduissa kliinisissä ympäristöissä. Jatkossa on tarkoituksenmukaista jatkaa lainsäädännön rakentamista ja selkeyttämistä huomioiden tasa-arvoisesti yhteiskunta- ja ihmistieteellinen interventiotutkimus, kliininen tutkimus ja käytäntötutkimus ja tarkastella niiden suhdetta esimerkiksi toisiolainsäädäntöön tai muuhun erillislainsäädäntöön. Lainsäädännön tulee tunnistaa sosiaalihuollon tutkimuksen luonne omana kokonaisuutenaan. Kriittisesti voidaan kysyä, i) selkeyttääkö annettu esitys aidosti sosiaalihuollon lupakäytäntöjä, ii) onko tiedon toissijainen käyttö kuvattu ymmärrettävästi eri tieteenalojen näkökulmista, iii) selkeytyykö tutkijoiden ja rekisterinpitäjän vastuujako sekä iv) milloin eettinen ennakkoarviointi tarvitaan. Lisäksi v) suhteellisuuden näkökulma tulee huomioida pohtimalla tarkkaan tarvetta myös kevyemmille lupaprosesseille osalle tutkimuksista. Lainsäädännön tulee suojata asiakasta, muttei sulkea heitä pois tutkimuksesta.

Esimerkiksi aineiston saatavuusselvitykset ovat merkityksellisiä myös käytäntötutkimukselle/ yhteiskuntatieteelliselle/ ihmistieteelliselle interventiotutkimukselle ja tiedonhallinnan tutkimukselle rekistereihin pohjautuvien tutkimusten lisäksi. Sosiaalihuollon vaikuttavuus- ja interventiotutkimusta on tehty vähän suhteessa palvelujen laajuuteen, vaikka tarve vaikuttavuustutkimukselle on laajasti jaettu. Sosiaalihuollon tutkimusaineistoja olisi runsaasti saatavilla, mutta niiden käytännön saatavuus tutkimustarkoituksiin on rajallista. Saatavuutta heikentävät epäselvä sääntely, vaihtelevat tulkinnat hyvinvointialueilla sekä raskaat lupamenettelyt. Tämä on osaltaan johtanut siihen, että sosiaalihuollon vaikuttavuustutkimusta tehdään liian vähän.

Ehdotuksen tavoitteena on, että saatavuusselvitysten tekemiselle olisi selkeä lainsäädännöllinen perusta. Tämä tavoite on tarkoituksenmukainen. Tämän kirjauksen osalta tulee huomioida ne lainsäädännölliset puutteet, jotka koskevat yhteiskuntatieteellistä käytäntötutkimusta tai ihmistieteellistä interventiotutkimusta. Myös ihmistieteellinen tutkimus tarvitsee saatavuusselvityksiä vaikuttavuustiedon tuottamiseksi esimerkiksi integroituvien sosiaali- ja terveyspalvelujen tai sosiaalityön osalta. Yhä useammin myös interventiot ja tietojärjestelmät ovat yhteisiä ja asiakkaat/potilaat ovat yhteisiä monilla palvelurajapinnoilla, kuten päihdehuolto, lasten ja perheiden palvelut, ikääntyneiden palvelut ja mielenterveyspalvelut. Lisäksi saatavuusselvitysten aikaansaamiseksi on huomioitava riittävä henkilöstöresursointi ko. tehtävään hyvinvointialueilla.

Tutkimuslainsäädännön kehittämisen tärkeys ihmistieteellisen/yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen osalta korostuu yhä enemmän myös sosiaalipalvelujen ja laajemminkin sosiaalihuollon osalta. Osalla hyvinvointialueita/YTA-alueita on perustettu yhteisprofessoreja myös sosiaalipalvelujen, HYTEN, tiedonhallinnan ja johtamisen alueille. Yhteistehtävät tulevat lisäämään tutkimusintensiiteettiä myös lääketieteellisen tutkimuksen ulkopuolella. Tällöin selkeä lainsäädäntö ja valtakunnallinen ohjaus auttaa tutkimuksen käytäntöjen kehittymistä selkeäksi hyvinvointialueilla. Tällä hetkellä näissä käytännöissä on vielä selkeitä puutteita ja eroja hyvinvointialueiden välillä, mikä haastaa tasokkaan tutkimustiedon tuottamista.

Fiorentino Vera
Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet